

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Ивелин Аргиров Иванов по дисертационния труд на Любомир Георгиев Рачев „Наемничеството през XIV-XV век.“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, разработен към катедра „Стара история, тракология и средновековна история“ при Исторически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Научна област: 2. Хуманитарни науки
Професионално направление: 2.2: История и археология
Научна специалност: Средновековна обща история
Научен ръководител: проф. Ивайла Попова

1. Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите.

Докторантското следване на Любомир Рачев е осъществено според нормативните изисквания и правилници. Индивидуалният учебен план е изпълнен и докторантът е отчислен с право на защита. При обявяването на конкурса за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ са спазени наредбите на *Закона за развитието на академичния състав в Република България*, на правилника за приложението на същия закон, както и на съответните правилници на СУ „Св. Климент Охридски“. Изборът на научно жури е направен в срок, като са спазени процедурите и изискванията на нормативните документи. Авторефератът представя коректно основните структурни части, изводи, приноси и авторски тези. Любомир Рачев има три отпечатани статии по темата на дисертацията, както и участия в научни форуми. Посоченото по-горе дава основание да приема, че процедурата за защита на образователната и научна степен *доктор* е легитимна.

2. Научни приноси.

Дисертационният труд включва увод, четири основни глави, заключение, списък на използваните източници и изследвания, както и няколко приложения. Общият обем възлиза на 189 страници. В уводната част са представени обекта, предмета, методологията на изследване, целите и задачите на дисертационния труд. Обект

или тема на изследване е появата на наемниците, обособяването на свободните компании и приносът им в създаването на първите професионални армии в Европа в периода XIV-XV в. Определени са и конкретните задачи на изследването – да се отговори на въпроса кога се появяват наемниците и какви са условията, довели до нуждата от тях, да се проследи произхода на наемниците, тяхната идентичност, както и да се очертае разликата между тези наемници, които не били политически или социално обвързани със своите работодатели, и тези, които влизали в състава на домашните владетелски свити или изпълнявали дълга си към определен сеньор. Бих подчертал също краткото представяне на използваните изследвания и извори в уводната част. Относно методологията на изследване, докторантът посочва само сравнителния метод, след което се концентрира върху някои използвани термини. Смятам, че докторантът прилага освен *сравнителния*, още *описателния* и *типологичния* метод, които не са изрично посочени в тази уводна част.

В самото начало на рецензията бих отбелязал някои съображения по формулираната тема и по използваните извори и изследвания. Така формулирана, темата е удачна и десертбилна, макар и прекалено обемна – все пак става въпрос за Западна Европа, а не за определен регион или кралство (кралства). Липсата на баланс обаче, се състои най-вече в това, че докторантът е подходил към тази обширна тема с опит за представяне на генезиса на явлението наемничество в Западна Европа в отделна глава. Смятам, че това разширява ненужно обхвата на изследване, чиято основна цел, поставена и в самото заглавие е бумът на наемничеството през XIV век, появата на големите компании, реакцията срещу тях, и в крайна сметка ролята на това явление за съществените промени в армиите и във военното дело (основно в италианските и френските земи) през XV век. В този контекст, посочването и използването на по-ранни извори и изследвания за войната и наемничеството до XIV век не са съществени и задължителни, предвид акцента на докторската дисертация. Смятам, че вместо тях докторантът е можел да обогати изворовата и историографската база за периода XIV-XV век.

Първа глава, озаглавена „*Поява на наемниците. Проблеми и решения*“ има въвеждащ характер, като се спира на зараждането на това явление и на мотивацията на самите наемници. Анализирайки множество примери, докторантът правилно подчертава, че променящите се условия, и най-вече превръщането на войната във все по-скъпо начинание, довежда до търсене на алтернативи, каквато е и наемничеството. Също така, Любомир Рачев отбелязва и нуждата от надеждна пехота като един от пътищата към по-масово използване на наемници. Смятам обаче, че въпреки тези наглед логични предпоставки, различните и специфични условия в английските, френските и немските земи не могат да обяснят напълно и последователно по-късния бум на наемничеството. Не на последно място, както и самият докторант осъзнава, трудно може да бъде формулиран единен, общ критерий за определяне на наемничеството до XIII-XIV век. Примерите са твърде разнопосочни, а картината – твърде пъстра. Докторантът също използва някои наименования и определения, които могат да бъдат прецизирани. Такива са *Канала* (протоктът Ла Манш), кавалерия (на български добила популярност като *конница*, когато описваме средновековни събития, а *кавалерия* за периода след XVII в.) и определението на швейцарците като *пиконосци* (всъщност само част от тях се сражават с пики).

Втората глава – „*Наемничеството през втората половина на XIV век*“, се спира основно на т. нар. свободни компании, появили се в хода и в резултат от големия конфликт между английската и френската корона, известен като Стогодишната война (1337-1453). В тази глава докторантът излага подробни данни за наемните компании в резултат и след сключването на мира от Бретини, като достига до важни изводи. На първо място, Любомир Рачев се спира на ролята на мирните договори, най-вече на този от 1360 г. за появата на големи компании от наемници. Също така, докторантът представя технологията на наемничеството, най-вече в Южна Франция и Италия, като подчертава специфичните характеристики на договорите, заплащането, военната служба и степента на ефективност. Сред най-важните моменти в тази глава е изводът, че наемническите компании в Италия

често били наемани от градове и местни власти с основен мотив да не бъдат наети от друга, враждебно настроена сила. Това твърдение има ключова роля при анализа на явлениято и смятам, че може да бъде свързано и с компаниите на френска земя в периода 1360 - 1369 г.

Към анализа и изводи в тази глава бих добавил още нещо, което смятам за твърде важно. Всъщност, описаните големи компании в периода 1360 - 1369 могат да бъдат свързани с традиционното наемничество, описано отчасти в първа глава, само на пръв поглед. По-внимателният анализ показва значителни различия, а поставянето на това явление в конкретната историческа, социална и икономическа ситуация (последствията от пандемията, известна като Черната смърт от 1347-1353 г., и съмненията за активно, макар и прикрито въздействие на английската корона за появата и активността на тези компании на френска територия) утвърждава впечатлението за специфично явление, което е различно от наемничеството през периода XI-XIII в. Смятам, че Любомир Рачев пропуска още един твърде важен фактор, който обуславя формирането на големи компании непосредствено след сключването на мира от Бретини – ограничените финансови ресурси на кралската хазна, особено на английската. За разлика от множество примери в модерната и съвременна епоха за поетапно демобилизиране, това било невъзможно най-вече поради остър недостиг на налични парични средства и на логистичните възможности на модерната епоха. В резултат, освобождаването на наличните наети войници довело до неописуема анархия и до формирането на големите компании. Далечен, но интересен паралел е ситуацията в края и непосредствено след Първата световна война, когато в Южна Прибалтика и Русия действат бивши армейски въоръжени части, не практика без демобилизация, като някои от тях често променят страната на която се сражават в зависимост от материални или други фактори. На последно място сред бележките по тази глава е използваното от докторанта наименование *Бретани* (мирът от *Бретани*). Смятам, че по-удачна в случая е наложилата се на български транскрипция – *Бретини*.

В трета глава – „*Наемничеството в Италия през XV век.*“, докторант Любомир Рачев се спира в детайли на вътрешната организация и структура на наемничеството в Италия през XV век, като изяснява специфичните и тесни връзки между италианските градове-държави, тяхната икономическа и политическа мощ, и професионализацията на военното дело в разглеждания период. В хода на изложението докторантът отделя внимание и на появата на редовни армии при някои италиански владетели и градове в пряка връзка с еволюцията на наемничеството от XIV век. Лично за мен остава неизяснен важен въпрос в представянето на тази еволюция, а именно какви са различията в етническия и езиков състав между редовните италиански градски армии служещи при ясни договорни условия и заплащане през XV в. и големите компании в Италия през втората половина на XIV в.? Или по-конкретно: *По-италиански ли са кондотите от XV в. в сравнение с наемническите компании в италианските земи през XIV в.?*

В заключение към тази глава, Любомир Рачев обобщава, че образът на наемниците се променя до средата на XV в. поне по отношение на владетелите, като подчертава наличието на множество дефекти в тази система. Не мога да не се съглася с това твърдение, но практикуването на въпросната система свидетелства не само за проблеми, но и за положителни, по-скоро практични страни. В търсенето на обективен анализ, последните също би трябвало да бъдат изтъкнати наред с негативите на наемническата военна система в Италия през XV в.

Глава четвърта е посветена на реакцията на папството на наемните компании. Предвид същността на тази част от дисертационния труд и на папската политика по отношение на това явление, смятам, че по-удачно е заглавието „*Папството и наемните компании*“, а не „*Папството и борбата му срещу наемните компании*“, тъй като, както изтъква докторантът, съществуват и случаи на използване на наемници в интерес на папската политика. Тук бих подчертал и някои важни изводи на Любомир Рачев, които са сред основните акценти на дисертационния труд. На първо място е балансираната и обективна оценка за папските действия и механизми в опита за обуздаване на анархията през втората половина на XIV в. и

по-точно към индулгенциите за борба с наемниците. Според докторанта не индулгенциите и не папската политика, а действията на светската власт на най-високо ниво е реалната пречка пред решаването на проблема. Прилагайки сравнителния и хронологичния метод на историческо изследване, докторантът сравнява папската политика и нейните резултати във френските и в италианските земи, като подчертава, че проблемът с наемниците и необходимостта от постоянна кралска армия е сред главните фактори за налагане на по-мощно данъчно облагане, осъществено чак при управлението на Шарл VII. Ето защо, според мен проблемът за наемничеството в разглеждания период може и трябва да бъде разглеждан не само като следствие, но и като причина и фактор в политическото и икономическото развитие на Западна Европа през Късното средновековие.

Сред приносните моменти в тази глава и в дисертационния труд е и анализът на идеята за наемнически кръстоносен поход през XIV в. Според Любомир Рачев тя не била нереална и нелудничавата сама по себе си. Според докторанта основната пречка за реализация отново били политическите противоречия и остарелият начин на мислене. В този смисъл Любомир Рачев не следва антиклерикалната позиция в част от модерните и съвременни изследвания, а се стреми към обективна и балансирана оценка на папската политика. В същото време, докторантът допуска някои неясни изрази и изречения в самия край на тази глава, които препоръчвам да бъдат редактирани при следваща редакция и предпечатна подготовка на дисертационния труд.

В заключение, дисертационният труд обобщава основните изводи в отделните глави, но мисля, че важните аспекти на наемничеството могат да бъдат представени в по-аналитичен и сравнителен аспект. Интересно би било да се подчертаят основните прилики и различия между наемническите компании след края на първата фаза на Стогодишната война – от една страна, и тези в Италия през XV век – от друга. Също така, тъй като докторантът споменава няколко пъти каталанската компания на Роже дьо Флор, би било както интересно, така и твърде полезно да се

прокара паралел с наемничеството в Югоизточна Европа през разглеждания период.

В обобщение на гореизложеното мога да отбележа, че това е първото изследване на проблема в българската историография. На следващо място, осъществената изследователска работа с извори и изследвания е добра основа за бъдещи изследвания върху наемничеството в Западна Европа през XIV – XV век. В същото време, правят впечатление някои пропуски и нуждата от редакция на определени части от дисертационния труд. Такава редакция е особено наложителна при евентуално издаване на дисертационния труд. На първо място препоръчвам редактиране и включване на първата глава като под-глава, увод в историята на наемничеството в изследвания период, към настоящата втора глава. На следващо място искам да подчертая необходимостта от редакция в превода и транскрипцията на географски наименования и термини в съответствие с установените норми, правила или наложила се практика. Не на последно по значение място е и необходимостта от техническа редакция на бележките под линия за дребни технически пропуски (точки, запетай, тире, интервал), както и нуждата от пояснителни надписи към приложените карти и таблици на български език.

3. Заключение

В обобщение на всичко гореизложено смятам, че представеният текст е авторско и оригинално изследване, и отговаря на основните изисквания за докторска дисертация. Ето защо гласувам за **присъждането на образователната и научна степен „доктор”** на Любомир Рачев.

21. 04. 2020 г.

Подпис:.....

проф. д-р. Ивелин Аргиров Иванов